

Doç. Dr.

Hüseyin ŞEYHANLIOĞLU

Gaziantep Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
hseyhanlioglu@gantep.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1488-5084>

Eser Geçmişi / Article Past:

Başvuruda bulundu.

Applied
17/12/2019

Kabul edildi.

Accepted
25/12/2019

Araştırma Makalesi

DOI: <http://dx.doi.org/10.21551/jhf.664067>

Research Paper

Orjinal Makale / Original Paper

Radyonun Demokratik Yaşamda Ve Siyasetteki Etkisi: Demokrat Parti Dönemi (1950-60)

The Effect of Radio on Democratic Life And Politics: the Democrat Party Period (1950-60)

Öz

İstenilen sesi bir yerden bir yere elektromanyetik dalgalar vasıtasıyla ileten Radyo'nun keşfi, hiç şüphesiz 19.yy'ın en önemli olaylarından biridir. Tüm dünyayı kısa sürede derinden etkileyen radyo; toplumsal, kültürel, siyasal, askeri, iktisadi ve eğitim alanında ülkemizi de derinden etkilemiştir.

Bu çalışmada Radyo'nun dünyada ve ülkemizde tarihsel gelişim süreci anlatıldıktan sonra, Radyo'nun, Demokrat Parti (1950-1960) iktidarı döneminde, demokratik yaşama ve siyasette etkisi incelenmiştir. Aralıksız on yıl iktidar partisi olan Demokrat Parti'nin (DP) radyoyu kültürel, siyasal ve toplumsal anlamda demokratik kriterlere iktidar döneminde nasıl kullandığı, iktidarın başladığı 2 Haziran 1950 tarihinden itibaren, ezici bir zafer kazandığı 1954 seçimleri ve kısmen gerilediği 1957 seçim dönemlerinden, 27 Mayıs 1960 askeri darbesine kadar olan on yıllık dönem ele alınmıştır.

Çalışmanın amacı, Demokrat Parti'nin radyoyu "kültürel ve siyasal bir araç" olarak, muhalefetin sert tepkilerine rağmen vatan-millet hizmetinde kullanmasının siyasal ve demokratik hayata etkileri incelemektir.

Çalışmanın önemi, devlet radyosunun iktidarda olan siyasi gücün "tek taraflı" olarak kullanmasının, demokratik yaşam ve siyasal hayatta etkilerini ortaya koyması olacaktır. Bunun için çalışmada literatür tarama yöntemiyle elde edilen veriler, tarihsel bir bakış açısıyla analiz edilmiştir. Varılan sonuçlara göre, Radyo, demokratik yaşam ve siyaset üzerinde, ülkenin ve milletin maddi-manevi değerlerini önemli derecede etkili olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Radyo, Demokratik Yaşam, Demokrat Parti, Devlet Radyosu, İktidar, Muhalefet, CHP, TRT

Abstract

The discovery of Radio, which transmits the desired sound from place to place via electromagnetic waves, is undoubtedly one of the most important events of the 19th century. Deeply affecting the whole world in a short time; It has deeply influenced our country in social, cultural, political, military, economic and educational fields.

In this study, after explaining the historical development process of Radio in the world and in our country, the effect of Radio on democratic life and politics during the period of the Democratic Party (1950-1960) was examined. How the Democratic Party (DP), the ruling party for ten years, used the radio in democratic, cultural, political and social terms during the period of power. The decade until the 1960 military coup was discussed.

The aim of the study is to examine the effects of the Democratic Party's use of radio as a "cultural and political tool, in the service of the nation-nation despite the harsh reactions of the opposition on the political and democratic life.

ATIF: ŞEYHANLIOĞLU Hüseyin, "Radyonun Demokratik Yaşamda ve Siyasetteki Etkisi: Demokrat Parti Dönemi (1950-60)" **Tarih ve Gelecek Dergisi**, 5/3 (Aralık-2019), s. (805-818)

CITE: ŞEYHANLIOĞLU Hüseyin, "The Effect of Radio on Democratic Life And Politics: the Democrat Party Period (1950-60)" **Journal of History and Future**, 5/3 (December- 2019), pp. (805-818)

The importance of the study will be that the use of the state radio as a "unilateral on political power in power reveals the effects of democratic life and political life. For this purpose, the data obtained by literature research method were analyzed from a historical point of view. According to the results, Radio has had a significant effect on the material and moral values of the country and the nation on democratic life and politics.

Keywords: Radio, Democratic Life, Democratic Party, State Radio, Power, Opposition, CHP, TRT

Giriş

1837 yılında telgrafın icadından sonra Maxwell, (1860-64), Hertz (1887) ve Marconi tarafından yapılan çalışmalarla ilk insan sesinin elektromanyetik dalgalar vasıtasıyla, iletilmesi sağlanmış ve radyo o güne kadar tarihin görmediği bir hızla hayatımıza girmiştir.

Winconsin Üniversitesinde ilk radyonun kurulmasından (1919) bir yıl sonra, ABD’de ilk kamusal yayın yapılmış ve ardından İngiltere’de (1922) BBC kurulmuştur. 1929 yılında SSCB’den kurulan “Moskova Radyosu” ve dört yıl sonra Naziler tarafından kurulan Almanya’nın sesi radyosu, radyonun önlenemez yükselişinin temel taşlarıdır.

Radyo I. Dünya Savaşı’ndan sonra Sovyetler Birliği ve II. Dünya Savaşı sırasında da Nazi Almanyası tarafından yürütülen propaganda için önemli bir araç haline gelmiştir. Yeni Dünya Düzeni olarak adlandırılan II. Dünya savaşı sonrası dönem, ABD ve Sovyetleri Birliği blokları arasında da radyo, propaganda amaçlı olarak etkin rol oynamıştır¹. Ülkemizde ise 1925 yılında “Telsiz Tesisi Hakkında Kanun” çıkarılmış ve bir yıl sonra 6 Ocak 1926 yılında İş Bankası’nın da sahibi olduğu Türkiye Telsiz Telgraf Anonim Şirketi (TTTAŞ)²e, on yıllığına radyo yayın izni verildiği görülmektedir. Ancak kar amacı güden ve yeterince radyonun olmadığı bir toplumda, Sirkeci postanesinin önüne konulan hoparlörler bile radyonun halka inmesine yetmemiştir.

TTTAŞ’ın izin süresinin bitmesinden sonra kamu adına yayın yapan PTT’nin (1936) kurulmasıyla radyo, Devletin iki temel gücünde de (bastırıcı ve ideolojik aygıtları) etkin olarak siyasal hayatımıza da girmiştir.

PTT’ye devredildikten sonra vericisi güçlendirilen Ankara Radyosu, 28 Ekim 1938’de resmen işletmeye açılırken; ara veren İstanbul Radyosu da 19 Kasım 1949’da yayın hayatına geri dönmüştür.

II. Dünya Savaşı ile birlikte radyolar yeni kurulan Matbuat Umum Müdürlüğü’ne³ (Basın Yayın ve Turizm/Enformasyon Genel Müdürlüğü) bağlanırken; 1950’de yayın hayatına İzmir Belediyesi’ne bağlı olarak başlayan İzmir Radyosu, 1953’ten itibaren Matbuat Umum Müdürlüğü bünyesinde yayınlarını sürdürürken, 1960 yılından sonra sekiz ilde yerde daha Radyonun kurulduğu görülmektedir⁴. 1946 yılında çok partili hayata geçildikten sonra, 1950’de iktidara gelen DP’nin radyoyu kullanım biçimi çoğulculuğa uymadığı için, özellikle muhalefet tarafından, radyonun

- 1 Huriye Kuruoğlu, *Propaganda ve Özgürlük Aracı Olarak Radyo*, Nobel Yayın Dağıtım 2006, ss. 7-10.
- 2 TTTAŞ’ın kurucuları; 60.000 TL payla İş Bankası adına Genel Müdür Mahmut Celal Bayar, 45.000 TL payla Anadolu Ajansı adına Mahmut Soydan, 15.000’er TL’lik paylarla Gümüşhane Milletvekili Cemal Hüsnü Bey, Bolu milletvekili Falih Rıfkı ve tüccar mühendis Sedat Nuri Bey’dir. 150.000 TL sermayeli bu şirketin merkezi Ankara olarak belirlenmiş, imtiyaz hakkının ise 10 yıl olduğu ifade edilmiştir.
- 3 31 Mayıs 1940 tarihli 3837 sayılı Matbuat Umum Müdürlüğü Kanunu ve 16 Temmuz 1943 tarihli 4475 sayılı Basın Yayın Umum Müdürlüğü Kanunu ile radyo yönetimini ve yayınlarını kontrolü altına almıştır.
- 4 “TRT’nin Tarihçesi”, (24.12.2019), <https://www.trt.net.tr/Kurumsal/tarihce.aspx>.

“partizan” olarak nitelendirilmesine neden olmuştur. DP döneminin ilk günlerinde, 1928 yılından beri yasaklanan halk müziği, ezan ve Kur’an-ı Kerim Arapça radyoda yayınlanmış ve aynı zamanda Moskova radyosuna karşı da, NATO, AB ve ABD yanlısı yayınlar yapılmaktaydı. Öyle ki; radyo şeytan-melek şeklinde siyasal hayatta kullanılmakta olup, 1957 Ekim ayının sonlarında Başbakan Adnan Menderes, Cumhuriyet Halk Partisi kampanyasını “Moskova Radyosu kadar mide bulandırıcı” olmakla suçlamıştır⁵.

Kısaca tüm dünyada 1920’lerden itibaren kurumsal ve profesyonel yayına başlayan radyo, gazeteden çok daha geniş kesimlere hitap etme ve onları etkileyebilme özelliğiyle demokratik hayat ve siyasal iktidarlar için sadece kendi toplumlarını değil, başka toplumları da etkileyebilecek olan bir araç olarak karşımıza çıkmıştır. Kitle iletişim araçlarının en geniş ilk aracı olan Radyo, önce ABD’de ardından Avrupa’da yayılmıştır. İlk kez SSCB tarafından ideolojik amaçlı olarak kullanılan Radyo, I. ve II. Dünya savaşlarında Almanya ve ABD tarafından yoğun bir şekilde propaganda amaçlı olarak kullanılmıştır.

Bireysel çalışmalar ve özel sektörle başlayan radyo yayıncılığı ülkemizde de paralel bir seyir izlemiş ve radyonun toplumsal ve siyasal etkileri anlaşıldıktan sonra sıkıca devlet kontrolüne alınmıştır.

Türkiye’de radyo yayıncılığı özellikle 1940’lara kadar yeni kurulan cumhuriyetin oturtulmaya çalışılan Bale, dans batı müziği devrimlerin ve Batı kültürünün yayılmasında kullanılmıştır. Bu nedenle hem ekonomik hem de kültürel tepkilerden dolayı radyo halk arasında yeterince yayılmamıştır.

Türkiye’de Radyonun Demokratik Yaşamda ve Siyasetteki Etkisi

1946 seçimlerinde yapılan, “Açık oy, gizli sayım ve sayımdan sonra seçim sonuçlarının yakılarak yok edilmesi” şaibeli seçimlerinden sonra bir daha seçime katılmayacağını açıklayan Demokrat Parti’nin (DP), 14 Mayıs 1950 seçimlerine katılma şartlarının başında, “Gizli oy, açık sayım ve hâkim teminatının” yanı sıra, seçim propagandası için Radyo yayınlarında muhalefete de konuşma hakkının verilmesi olmuştur. Bu çerçevede çıkarılan 5545 sayılı milletvekili seçim kanunu hem DP’nin Türk siyasal hayatına kazandırdığı en önemli değer hem de demokratik hayatımızın ana teminatı olarak görülmektedir. Böylece 27 yıllık tek parti dönemi iktidar partisi olan CHP, 1950 seçimleri öncesinde Seçim Kanunu’nu da değiştirmiş ve 5545 sayılı Milletvekilleri Seçim Kanunu’nda siyasal partilerin radyodan yararlanmaları için 45-47. maddeleri düzenlemiştir. Buna göre seçimlerden 4 ay önce Resmi Gazetede, “radyoda konuşma yapmak isteyen siyasi partiler seçimden 21 gün önce Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü’ne başvuracakları, radyoda seçim konuşmalarının seçimden 10 gün önce başlayıp seçime 3 gün kala sona ereceği ve Siyasi partilerin radyoda konuşma sırasının ise kura ile belirleneceği”⁶ belirtilmiş ve bu kuralları bugün de geçerlidir.

Özetle DP’nin seçime katılma şartı olarak ileri sürdüğü 5545 sayılı seçim yasasıyla güvence altına alınan bu haklar, bugün bile geçerliliğini korumakta ve demokrasi hayatımızın teminatını oluşturmaktadır. Burada muhalefete de radyoda konuşmak hakkı verilmesi ve serbest yayın hakkı demokrasinin dört temel ögesinden biri olduğu görülmektedir. Çünkü demokrasilerde siyasal hayat, bir insan için nasıl ki sağ ve sol el gerekliyse iktidar kadar muhalefete de gerekli olup, bunun da belirgin alanı medya, (o gün için radyo) özgürlüğüne bağlı bulunmaktadır.

5 Feroz Ahmad, *Modern Türkiye’nin Oluşumu*, Sarmal Yayınevi, İstanbul 2010, s. 73.

6 “Resmi Gazete”, (1950).

Demokrat Parti İktidarında Radyo (1950-1960)

1946 yılında Zekeriya ve Sabiha Sertellere ait Tan gazetesinin de yakılması ve ilerde Demokrat Parti'nin çekirdek kadrosunu oluşturacak olan "Dörtler"e yazı yazdıracak gazetelerin de çekinmesi üzerine, 1946-50 arası dönemi, İnönü hazretlerinin müsaade ettiği kadar muvazaalı demokrasi dönemi olarak görülebilir.

Açık oy, gizli sayım, sonuçların yakılması ve medyanın tümüyle Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)'nin denetiminde olduğu beş yıllık dönemde, demokrasiden söz etmek mümkün değildir. Neredeyse muhalefettin kundağında boğulacağı bir sırada, DP parti 61 vekilin yarısına mal olduysa da Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, 12 Temmuz Beyannamesiyle devreye girmiş ve muhalefete hayat hakkı tanımıştır⁷. Denilebilir ki bu dönemde Milli Kalkınma Partisi ve Demokrat Partiher alanda olduğu gibi medyada da üvey evlat muamelesi görmüştür. Bu nedenle Demokrat Parti ısrarla "tarafsız" radyo talebinde bulunmuş ve radyo yayınlarına ilişkin olarak şu ilkeleri benimsemiştir⁸:

1. Devlet radyolarında iktidar ve muhalefet partilerinin propagandası yapılmaz;
2. Devlet icraatına ait haberler verilir;
3. Mesul devlet adamları radyoda konuşurlar.

1950 seçimlerine kısa bir süre kala DP'ye de radyoda az da olsa yer verilmesinden sonra, tüm halka ulaşma imkânı bulan ve o güne kadar muvazaalı görülüp SCF gibi iktidara gelemeyeceği düşünülen DP, 14 Mayıs 1950 seçimlerinden büyük bir zaferle çıkmıştır. Bu zaferde hiç şüphesiz dönemin Millet Partisi Başkanı ve halk arasında sevilen son Mareşal Fevzi Çakmak'ın ölümünde radyoda şarkı çalınması etkili olmuştur. Yayın halk arasında protestolara neden olurken, CHP'nin iktidar tabutuna çakılan son çivi olmuştur.

3.1. DP İktidarında I. Dönem (1950-1954)

DP iktidara geldiği andan itibaren bir enkaz devraldığını belirtmiş ve 27 yıllık tek parti iktidarında, bıktığını belirten halkın (EK:1 ve 2) beklentileri had safhada bulunmaktaydı. DP bu taleplerin manevi kısmı için en önemli araç olarak radyoyu kullanmış ve radyoyu halkı eğitmek için de bir araç olarak kullanmıştır. Radyoda halk müziği, hutbe, dini ve ahlaki konuşmalar yapılmıştır⁹. Ezanın DP'nin iktidara gelmesinden 14 gün sonra Arapça olarak okunmasından sonra, 7 Temmuz'da, Ankara ve İstanbul radyolarında, her Pazartesi, Çarşamba ve Cuma günleri tanınmış hafızlar tarafından Kur'an okunmasına başlanmıştır.

Yine 1950 seçimlerinden okullarda ve radyoda Türk müziğine ağırlık verilmeye başlanmıştır. Çizmeli'ye göre o zamana kadar müzik yayınları klasik batı müziğinde seçilen parçalardan ibaretti. Bu tarihten sonra, hoparlörden dönemin alaturka şarkıcılarının sesleri duyulmaya başlanmıştır. "Feraya ve Kırmızı gülün alı var" şarkıları Türk toplumu tarafından ilk defa böylece duyulmuştu¹⁰. Çünkü radyo dönemin en etkili ve en yaygın kitle iletişim aracıdır. Bu durum CHP tarafından şiddetle eleştirilmiştir.

7 Hüseyin Şeyhanlioğlu, "12 Temmuz Beyannamesi'nin Siyasal Etkileri ve Önemi Siyasal Hayatımızda Çatışma Çözümüne Bir Başarı Örneği", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 16 (2012), s. 94.

8 Ayşe Asker, *Askeri Darbeye Doğru: Demokrat Parti'nin Tahkikat Komisyonu Girişimi*, İmge Kitabevi, Ankara 2013, s. 129.

9 Hüseyin Şeyhanlioğlu, *Türk Siyasal Muhafazakarlığın Kurumsallaşması ve Demokrat Parti*, Kadim Yayınları 2011, s. 158.

10 Şevket Çizmeli, *Menderes Demokrasi Yıldızı?*, Arkadaş Yayınları 2007, s. 285.

1950 yılında hükümet kararıyla Kore Savaşı'na asker gönderilmesi üzerine, kısa dalga ile Güney Kore'ye yayın yapmak için Ankara Çakırlar'da 100 kw'lık kısa dalga vericisi hizmete açılmıştır. Bu güçte bir radyo Avrupa'da bile sadece iki ülkede bulunmaktaydı. Bu dönemde Türkiye'deki ruhsatlı radyo alıcılarının sayısı 360.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir.

Başbakan Adnan Menderes'in ise radyo konusunda daha sahiplenici olduğu görülmektedir: "radyo, bir devlet vasıtasıdır. Bunu kullanan da hükümettir. Hükümet beyanatını, mes'ul adamların demeçlerini vermek radyonun vazifesidir. Radyo, orta malı değildir. Radyoyu onlarla paylaşacak değiliz...¹¹".

CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek, iktidardan haftada bir 15 dakikalık radyo konuşması yapma olanağı isterken, "böylece biz de sesimizi ve görüşümüzü memlekette duyurmak imkânını bulacağız" demektedir. Bununla birlikte Gülek'in BBC Radyosu'nda yaptığı bir konuşmada; "kendini radyoları iktidara bağımlı olduğu için" yabancı bir radyodan vatandaşlarına seslenmenin üzüntüsünü yaşadığını ifade etmesinin iktidar tarafından algılanışı ise bu yakınmanın dünya kamuoyu önünde yapılmış olmasının eleştirilmesi şeklinde olmuştur¹².

Kısaca DP, iktidarı fiilen devraldığı iki hafta içinde ilk icraat olarak da radyoda ezan ve halk müziği okunması olarak görülmektedir. Bu durum halk arasında çok büyük olumlu tepkiye yol açmıştır. Denilebilir ki 10 yıllık iktidarının akılda kalan en önemli eylemi radyoda halk müzik ve dini yayınlara yer verilmesi olmuştur¹³.

3.2. Demokrat Parti'nin II. Dönemi (1954-1957)

DP'nin ikinci döneminde (1954 seçimleri), DP bugüne kadar hiçbir partiye nasip olmayan rekoru kırmış ve tek başına meclisin neredeyse tamamına¹⁴ hâkim olmuştur. 1950-54 yılları arası her alanda DP'nin altın yılları olarak görülebilir. Ancak ikinci dönem bu rekora rağmen, aşırı gücün de verdiği yanlış özgüven, ABD'nin yardımı, seçim sisteminin hatası... vs gibi iç ve dış sebeplerle sıkıntılar başlamış ve adeta balayı döneminin bittiği, evlilik hayatının ciddiyetinin DP'nin omuzlarına çöktüğü bir dönem olmuştur.

1954 seçimlerindeki DP'nin olağanüstü başarısı, parti içinde çeşitli aşırılıklara ve çatlaklara yol açmıştır. Bu durum hiç şüphesiz iktidarın davranışlarını da etkilemiştir. Demokratik yaşamda medya açısından bakılınca CHP- DP ilişkilerinde Başbakan Adnan Menderes durumu şöyle değerlendirmiştir¹⁵:

Paşa, TBMM'yi beğenmiyor, huzursuzluktan bahsediyor. Meclisteki konuşmalara tahammül edemiyor. İnsaf etsin. Eski meclisteki vaziyetler düşünülürse bugünkü meclis Kâbe'dir. Hürriyet

11 Asker, *Askeri darbeye doğru*, s. 40.

12 TBMM Tutanak Dergisi, 1952: 79-95

13 Şeyhanlıoğlu, *Türk Siyasal Muhafazakarlığın Kurumsallaşması ve Demokrat Parti*, s. 200.

14 2 Mayıs 1954'te yapılan genel seçimler sonucunda DP mecliste adeta tek parti haline gelmişti. Bu seçimlerde DP, Türkiye genelinde oyların % 56,6'sini alarak 503 milletvekili; % 35,11'ini alan CHP 31 milletvekilliği; Cumhuriyetçi Millet Partisi adı ile bu seçimlere katılan eski MP de % 5,28 oy alarak 5 milletvekilliği kazanmıştır. Bağımsızlar ise; % 0,62 oy alarak 2 milletvekili çıkarabilmiştir. Seçimlere katılım oranı % 88,63'ü bulmuştur. Gerçi 1954 seçimlerinde Halk Partisi de önemli bir oy almıştı. Kazanan hepsini alır mantığına dayalı, çoğunlukçu seçim sisteminin uygulandığı bu seçimlerde DP, 4 milyon 100 bin oy ile 488 milletvekili çıkarırken, CHP 3 milyon 500 bin oy ile ancak 31 milletvekili çıkarabilmiştir. Böylece 1950'deki %53,3 %56,6, Meclisteki temsili 408'den 503'e çıkmıştı. CHP ise, %40'tan %35'e, sandalye sayısı ise 69'dan 31'e inmiştir (**Yeni Ulus**, 7 Mayıs 1954; Nermin ABADAN, *1965 Seçimlerinin Tahlili*, Sevinç Matbaası, Ankara, 1966).

15 "Ulus Gazetesi", *Ulus Gazetesi*, (04.06.1955).

yok diyerek meclisi terk ediyorlar. Gitsinler, fakat biz onlar tekrar meclise dönsünler diye peşlerinden koşacak değiliz. O çalımları da ne! Bizim vaktiyle yaptığımızı onlar şimdi yapmak istiyorlar. Ama şunu unutmasınlar ki; o zamanlar mecliste meşru olarak seçilen bizlerdik, onlar değildi. Bunun için o tarihte biz meclisi terk edince milli şefleri on gün peşimizden koşmuştu. İsmet Paşa'nın her konuşmasını, icap ederse bir sene didikleyeceğiz. Matbuat yüz seneden beri görülmemiş baskı altındadır diyor. Fakat misal vermiyor. Kim hangi gazeteci mahkûm olmuştur? İzah etmiyor. Onların devrinde bir tek belediye dahi tenkit edilemezdi. Bu iki şekilde tefsir edilebilir. Ya o devirde tenkit edilecek bir şey yoktu yahut bu tenkitleri yapabilecek kabiliyette tek gazeteci yoktu.

Çalışmamız açısından konuya bakıldığında bu gücün aşırı rehavete ve yanlış siyasi düşüncelere kapıldığı yukarıdaki açıklamada da görülmektedir. Oysa daha 10 yıl önce DP'nin şikâyet ettiği konularda şu anda kendisi şikâyet konusu olarak muhalefette radyoyu kısıtlamış görülmüyor. Günlük devlet işlerinde haber konularında radyoda partilere ayrılan saatler dışında Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Bakanların konuşmaları tekrar tekrar yayınlanmıştır. Bu nedenle Kanunun görüşmelerinde muhalefet seçim zamanı radyonun kendilerine kapatılmasını ve hükümetin kendisini dışarıda bırakmasını eleştirmişlerdir. Örneğin, Cumhuriyetçi Millet Partisi adına konuşan Kırşehir milletvekili Osman Alişiroğlu, DP'nin sırf hükümet üyelerine hakaret ediliyor gerekçesiyle radyoyu muhalefete kapatmasını eleştirmiş ve eğer durum böyle ise yargı yoluna başvurulmasını önermiştir. Öte yandan hükümet aracılığıyla radyonun iktidara açık bırakılmasını da eleştirmiştir¹⁶.

Muhalefet eleştirilerine Menderes, radyo olmadan önce de propaganda yapılabildiğini, CHP iktidarı döneminde radyonun “tek yanlı” kullanmasından rahatsız oldukları için kendilerine de bu hakkın verilmesini istediklerini belirterek, getirdikleri uygulamayı şu sözlerle savunmuştur¹⁷;

Şimdi bu radyodan kaldırdığımız konuşma hakkı nasıl bir haktır? Dört senede bir kullanılacak bir hak; çıkacak orada bir iki laf söyleyecek de, bilhassa burada olduğu gibi tahrifat yaparak konuşacak, bu kaleminden kan damlayan arkadaşımız bu şekilde on dakika konuşacak ve Demokrat Partinin 4 senelik idaresinin bütün köylere kadar nüfuz eden çalışmaları ortadan silinecek ve Devlet çapında da uzak şubelere kadar yayılmış o işler millet tarafından görülmeyecek, takdir olunmayacak, sadece radyodan on dakika konuşmakla bütün işler olup bitecek, buna imkân yoktur. İşte muhalefetin elinden alınan böyle bir silahtır... Yeni mevzuata göre radyoda Demokrat Parti konuşmayacak, başka partiler de Halk Partisi de konuşmayacaktır.

CHP milletvekili Nüvit Yetkin'in bu konuşmaya verdiği cevapta, iktidarın bu konudaki görüşünü özetler gibidir. Yetkin şunları söylemiştir¹⁸:

Radyodan istifade edemeyişimiz keyfiyetini izah etmeye çalışırken, Başvekilin verdiği izahat tarzı gariptir. Diyor ki, “vaktiyle biz radyodan seçim sırasında saat istedik. Çünkü o zaman iktidar radyoda mütemadiyen konuşmaktaydı. Bizim konuşmak hakkımız yoktu.” Şimdi bu hakkı kaldırdıklarına göre, “İktidar ve Hükümet olarak o zaman siz nasıl yaptınızsa, biz de radyoyu kendi inhisarımızda ve tek taraflı olarak kullanacağız” demek istiyorlar... Bu, kanaatimizce rejimi ileriye değil, geriye götürür.

Radyonun ne kadar güçlü bir araç olduğunu ve kitleleri harekete geçirme yetisini Türkiye’de de kanıtlayan 6–7 Eylül olayları 1955 senesinde Demokrat Parti dönemi siyasal hayatının gerilmesine neden olmuştur. Hangi akla hizmet ettiği bugün bile anlaşılamayan, Selanik’te bulunan Atatürk’ün doğduğu evin dış duvarının çöp kutusuna bile zarar vermeyen bomba, İstanbul’da pat-

16 TBMM Tutanak Dergisi, 1954: 303-304

17 TBMM Tutanak Dergisi, 1954: 319-320

18 TBMM Tutanak Dergisi, 1954: 325

lar. Olay İstanbul Radyosu saat 13 bülteninde haberi yaylandıktan sonra İstanbul Ekspres gazetesi ikinci baskısını normalin 10 katı yaparak halkı protestoya çağırır. Olaylar kontrol altına alınamaz ve kısa sürede yağmaya dönüşür. Kiliseler, evler, işyerleri tahrip edilir. Olayları yatıştırmak ve önlemek amacıyla sıkıyönetim ilan edilir. 5000 kişi gözaltına alınır. Hükümet olayı muhalefetin üstüne yıkmak ister. Ancak olaylar üzerine, İç İşleri Bakanı Namık Gedik ve İstanbul Valisi Fahrettin Kerim Gökay görevden alınmıştır¹⁹. (Şeyhanlıoğlu, 2011: 198) Dış İşleri Bakanı Fuat Köprülü ortada suçlu bulamayınca, o da komünistleri suçlar.

1954-1957 döneminde ise muhalefetin eleştirileri başlıca radyo ile DP'nin "tek taraflı" propaganda yaptığı ve belli başlı rejim sorunlarından birisi de "radyo meselesi"dir. Çünkü onlara göre "devlet radyosu" nun iktidar tarafından kullanım biçimi "özgür rejim" anlayışına ters düşmektedir.

DP, radyoyu bu dönemde de sadece siyasi bir araç olarak kullanmamış aynı zamanda dini ve kültürel değerleri yayan bir araç olarak kullanmış ve halk arasında bu konuda büyük destek bulmuştur. DP başta ezan, radyoda kuran okunması, camilerin tamirata başka türbelerin de açılması gibi vaatlerini yerine getirmiştir²⁰. İçerde yeterince radyodan yararlanmadığını iddia edene CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek, BBC Radyosu'nda yaptığı bir konuşmada; "kendi radyoları iktidara bağımlı olduğu için" yabancı bir radyodan vatandaşlarına seslenmenin üzüntüsünü yaşadığını ifade etmesinin iktidar tarafından algılanışı ise bu yakınmanın dünya kamuoyu önünde yapılmış olmasının eleştirilmesi şeklinde olmuştur²¹.

(CHP yayın organı Ulus 1 Kasım 1957 seçim mağlubiyetinin sebebi olarak radyoyu göstermektedir.)

1954-1957 döneminde ise muhalefetin başlıca eleştirileri radyo ile DP'nin "tek taraflı" propaganda yaptığı ve radyo aracılığıyla muhalefete haksız olarak saldırdığı şeklindedir. DP'nin seçim kanununda yaptığı değişiklikle muhalefetin seçim konuşmalarını engellemesi ve özellikle 1957'den başlayarak radyoyu kişilere ve kurumlara karşı bir saldırı silahı olarak kullanması konusunda muhalefet, radyo ile suç işlediği, suçluların cezalandırılması gerektiği görüşünü savunmuş ve radyoyu da "partizan" sıfatıyla nitelemeye başlamıştır. Muhalefete göre, belli başlı rejim sorunlarından birisi de "radyo meselesi" aynı zamanda "rejim meselesi" olarak konu daha da ileri

19 Bu kişilerin daha sonra yeni görevlere atanması hatta Namık GEDİK'in tekrar görevine dönmesi komploları artırmış ve parti içinde başta Köprülü olmak üzere tepkilere yol açmıştır. Şeyhanlıoğlu, *Türk Siyasal Muhafazakarlığın Kurumsallaşması ve Demokrat Parti*, s. 198.

20 Şeyhanlıoğlu, *Türk Siyasal Muhafazakarlığın Kurumsallaşması ve Demokrat Parti*.

21 TBMM Tutanak Dergisi, 1952: 79-95

taşınmıştır. Cankaya'ya göre bu durum darbenin de sebepleri arasında yer almakta ve bu durum 61 Anayasasında açıkça belirtilmiştir. Demokrat Parti iktidarı döneminde radyo yayınlarının iktidarın tek taraflı propaganda yaptığı bir alana dönüşmesi nedeniyle 27 Mayıs Darbesi'nin ardından oluşturulan 1961 Anayasası'nda Akdeniz İletişim Dergisi 335 Türkiye'de Bölge Radyoculuğu Deneyimi: TRT Çukurova Radyosu Örneği "radyo televizyon yayınlarının özerk kamu tüzel kişiliği halinde" yönetileceği belirtilmiştir²².

Kısaca, iktidara gelmeden önce geçmiş dönemin hesaplarını kapatacağını belirten DP, iktidara geldikten sonra muktedir olamasa bile halkın yoğun coşkusuna katılmış bazı alanlarda (CHP Mallarına el konulması, Köy Enstitüleri..) gibi bu alanda devr-i sabık'ın kullanıldığı görülmektedir. 1954-57 arası dönemde bu durum zirveye çıksa da, DP artık zirveden aşağı inmiştir.

Radyo ve Darbeye Giden Yol: 1957-1960 Dönemi (27 Mayıs 190 Darbesi)

DP iktidarının son dönemi olan 1957-1960 arası yıllar, CHP'nin yükselişe geçmesi ve Kurtuluş Savaşı yolunu takip ederek Anadolu turuna çıkması, halkı ikiye bölmüş ve Vatan Cephesine, bugün şu köy ve bu kadar katılanlar diye radyoda her gün yayınlar yapılmıştır.

DP'nin 1957 seçimlerinde muhalefetin radyoda konuşma hakkını kaldırmasına rağmen, 1957 seçimleri CHP'nin parlamentoda daha da güçlenmesiyle sonuçlanmıştır. Bununla birlikte, seçim günü radyonun seçim sonuçlarını 14.30'dan itibaren yayınlaması, muhalefetin tepkisine neden olmuş ve bu konuyu CHP çeşitli vesilelerle birkaç kez Meclis gündemine taşımıştır.

CHP milletvekili Turan Feyzioğlu ise konuşmasında daha çok bu yayının hukuksuzluğu üzerinde durarak, iktidarın yayını durdurma konusunda mahkeme kararlarına uymadığını ispat etmeye çalışmıştır. Feyzioğlu, Yüksek Seçim Kurulu Başkanı'nın telgraf başvurularına verdiği cevaba yer vermiştir. Buna göre; "Sandık tasnif neticelerinin saat 17'ye kadar radyo ile yayınlanmaması hususunun Anadolu Ajansı ve Basın Yayın Umum Müdürlüğüne telefonla ve telgrafla tebliğine kurulumuzca karar verilmiştir" denmektedir.

Feyzioğlu konuşmasının devamında da, CHP'nin İl Seçim Kurulu'na yaptığı başvurunun da, Zorlu'nun iddia ettiği gibi reddedilmediğini, Kurul'un radyodan seçim sonuçlarının saat 17.00'den önce duyurulmasını Seçim Kanunu'nun 134. maddesine aykırı bulduğunu ancak bu tür bir yayının tüm Türkiye'yi ilgilendireceği gerekçesiyle "yetkisizlik" kararı vererek konuyu Yüksek Seçim Kurulu'na intikal ettirdiğini söylemiştir.

Zorlu'nun, Ankara Savcısı'nın kararı içinde Yüksek Seçim Kurulu'nun kararının da yer aldığı belirtmesi üzerine de Feyzioğlu;

Adli bir makam olan fakat müstakil bir mahkeme sıfatıyla kazai karar veremeyen ve Adliye Vekâletine doğrudan doğruya bağlı olan Ankara Savcısının kararını her şeyi halleden bir vesika diye okuyan Fatin Rüştü Zorlu şimdi Yüksek Seçim Kurulunun, yani Temyiz Mahkemesi ve Devlet Şurası azalarından, bu memleketin en yüksek hâkimlerinden müteşekkil bir mahkemenin verdiği kararı hiçe saymak, vesika değildir demek istiyor... İfadelerine yer vererek Yüksek Seçim Kurulu'nun bu konudaki kararını okumuştur. Zorlu, seçim sonuçlarının radyodan erken verilmesinin hukuksuz bir yanı olmadığı ve seçmen davranışlarını ve seçim sonuçlarını etkilemediği savunusunu tekrarlamaktadır.¹⁹ Bu metinde belirtilmesi gereken bir başka nokta da, bu konuda sadece CHP'nin değil Hürriyet Partisi'nin de Cumhuriyet Savcılığı'na suç duyurusunda bulunduğu ve Savcılığın takipsizlik kararı verdiğidir.

22 Özden Cankaya, *Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: TRT 1927-2000*, Yapı Kredi Yayınları 2003.

Zorlu diyor ki “Sayın İsmet İnönü bana telefon etti, bu radyo neşriyatını yapmayınız dedi. Paşa, hangi kanunun hangi maddesine göre dedim. Yanındakilere döndü, hangi maddesine göre sordu. 1950’de saat 11’de radyo neşriyatına başladılar. Aynı kanun meriyettedir. Kendileri Devlet Reisisdir, ona mani olmuyorlar, ne zaman mani oluyorlar. Seçimi kaybettiklerini gördükleri anda. O zaman üç gün Türk efkarıumumiyesi seçim neticelerini İngiliz Radyosundan öğreniyor. Bunu mu istiyorsunuz?...bizim radyo ile bildirdiğimiz 11 yerdeki neticelerdir ve bu 11 yerin 9 tanesinde halk Partisi ilerdedir. İşte bizim neşriyatımız. İşte onların neşriyatı...”²³

Turgut Er’e göre 1950–1960 yılları arasında radyo yayınları üzerinde büyük tartışmaların yapıldığı bir dönemdir. Demokrat partinin 10 yıllık iktidarı zamanında radyoların iç siyasette halkı yönlendirici bir silah olarak kullandığı iddialarına karşılık verilen cevaplar hakkında birçok yazı yazılmış ve birçok kitap neşredilmiştir. Bu da göstermektedir ki radyonun, kamuoyu oluşturmada ki etkinliğinin, devletler ve yönetimlerce vazgeçemeyeceği bir araç olduğudur²⁴.

Önerge sahiplerinden olan CHP Malatya milletvekili Nüvit Yetkin iddialarını vurgulayarak bunları destekleyecek şu açıklamalarda bulunmuştur²⁵ Radyo iki türlü suç işlemiştir. Birisi seçim kampanyası sırasında Devlet Radyosunun hak olması lâzım gelen tarafsız ve objektif vasfı bir tarafa bırakıp, vatandaş haysiyet ve şereflerine karşı suç işlemeye kadar varan siyahi propagandaya alet edilmesi suretiyle; ikincisi, propagandanın memnu olduğu sürede ve oy verme gününde de vatandaşın maneviyatı ve kanaatine tesir etmek suretiyle.

Bu konu 27 Mayıs sonrası kurulan Yassıada Yüksek Adalet Divanı’nda iktidar yargılanırken, yargı davalarından biri olan “Radyo Davası”nda da ele alınmış ve bu konuyla ilgili Bakan olan Fatih Rüştü Zorlu yargılanmıştır. Zorlu savunmasını daha önce de yer verdiğimiz gibi yine geçmiş dönemlerden gelme “teamül” ve yapılan işin de “hukuka uygun” olduğu noktasında yapmıştır. Ancak burada Zorlu’nun savunmasında dikkat çeken nokta seçimler sona ermeden radyoda yapılan yayının “haber” olarak sunulmasıdır²⁶.

CHP’de 1950 seçimleri öncesinde radyoyu seçim döneminde muhalefet partisi DP’ye açmıştır. Hatta CHP, seçim öncesinde radyoda muhalefet liderlerinin konuşmalarına da yer vermiştir. Radyo yayınları için getirmiş olduğu “Radyo Yayınları Danışma Kurulu” bu alanda demokratik bir yapılanma girişimidir. Türkiye’de demokrasinin gelişimi açısından iktidara gelen DP’nin de daha ileri adımlar atması beklenirdi fakat gelişmeler bunun tam aksi yönde olmuştur. 1959 yılında, bu kere bir Türk firması tarafından İzmir, Adana, Gaziantep, Kars, Erzurum ve Van’da yedi radyo istasyonu kurulması için harekete geçilmiştir²⁷. Radyo’nun siyasal hayattaki önemi 1961 Anayasası’nın 121. maddesinin gerekçesinde bu açıkça görülmektedir. Buna göre;

“Radyonun partizan tutumu ve partizan bir yayın vasıtası haline getirilmesi memleketimizde uzun seneler ciddi bir huzursuzluk konusu olmuştur. Bu nedenle de radyo muhtariyeti ve tarafsızlığı, Anayasa teminatı altına alınmak istenmiştir. Ancak çeşitli ülkelerde bu gayeye varmak için kabul edilen esaslar çok farklı olduğu ve bunların sık sık değiştiği dikkati nazara alınacak, teferruatlı bir madde sevk etmenin mahzurlu olacağı düşünülmüştür. Bu bakımdan, radyonun bir kamu tüzel kişisi haline getirilmesini ve bu tüzel kişiye görevin gerektirdiği yetkilerin tanınmasını sağlayıcı

23 Asker, *Askeri darbeye doğru*, s. 143.

24 Çankaya, *Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi*, ss. 99-100.

25 TBMM Tutanak Dergisi, 1960: 942-943

26 Asker, *Askeri darbeye doğru*, ss. 144-45.

27 Ünsal Oskay, *Toplumsal Gelişimde Radyo ve Televizyon: Geri Kalmışlık Açısından Olanaklar ve Sınırlar*, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi 1971, s. 16.

madde sevki ile yetinilmiştir. Aynı görüş, TV idaresinin düzenlenmesinde de dikkate alınmıştır.

Başta 27 Mayıs olmak üzere sonraki İhtilal dönemlerin hepsi, 15 Temmuz darbesinde de görüldüğü gibi, TRT için son derece sancılı geçmiştir. Ülkeyi ele geçirmenin yolu adeta TRT’den geçmektedir. Çünkü hem psikolojik üstünlüğü ele geçirmek hem de konuyu yerli yabancı kamuoyuna duyurmak için hala TRT görülmektedir.

Gerek 27 Mayıs darbesinde gerekse daha sonra Talat Aydemir’in darbe girişimlerinde radyonun kamuoyu oluşturmadaki stratejik önemi göz ardı edilmemiştir. Önce radyo, sonra da televizyon, devlet tekelinde yayın yaptıkları zamanlarda devletin resmî kabulleri noktasında hassasiyet sahibi kuruluşlar olarak dikkat çekmişlerdir. Yine de, tek başına iktidar olan hükümetlerin ya da koalisyon hükümetlerinin radyo ve televizyon kurumundan sorumlu devlet bakanlıklarının sınırlı da olsa kendi ideolojileri etrafında yayın yapılmasına imkan sağladıkları da belirtilmelidir²⁸.

DP’nin son iktidar yıllarında yazılı basının büyük bir kısmı önemli bir muhalefet odağı haline gelmiştir. 27 Mayıs darbesi başta olmak üzere diğer askeri darbe ve muhtıralarda da basının konumu ciddiye alınmak durumundadır.

İhtilalin 1960 yılının 27 Mayıs gününde meydana gelişinde de o dönemin en önemli kitle iletişim aracı kabul edilen radyo kullanılmıştı ve radyo dinleyenleri, Türk Silahlı Kuvvetlerinin girişiminden yine Türk Silahlı Kuvvetleri’nin sesinden yapılan su anonsla haberdar olmuştur:

“Dikkat dikkat... Muhterem vatandaşlar. Radyolarınızın basına geçiniz. Güvendiğiniz Silahlı Kuvvetlerimizin sesi birkaç dakika sonra size hitap edecek.”²⁹

Türkeş’in tok sesi Dünyada radyo aracılığıyla dalga dalga yayılır...

“Sevgili Vatandaşlar, Bugün demokrasimizin içine düştüğü buhran ve son müessif hadiseler dolayısıyla kardeş kavgasına meydan vermemek maksadıyla Türk Silahlı Kuvvetleri, memleketin idaresini ele almıştır. Bu harekâta Silahlı Kuvvetlerimiz; partileri içine düştikleri uzlaşmaz durumdan kurtarmak ve partiler üstü tarafsız bir idarenin nezaret ve hakemliği altında, en kısa zamanda adil ve serbest seçimler yaptırarak idareyi, hangi tarafa mensup olursa olsun, seçimi kazananlara devir ve teslim etmek üzere girişmiş bulunmaktadır.

Girişilmiş olan bu teşebbüs, hiçbir şahsa veya zümreye karşı değildir. İdaremiiz, hiç kimse hakkında şahsiyata müteallik tecavüzkar bir fiile müsaade etmeyeceği gibi, edilmesine de asla müsamaha etmeyecektir. Kim olursa olsun ve hangi partiye mensup bulunursa bulunsun, her vatandaş; kanunlar ve hukuk prensipleri esaslarına göre muamele görecektir. Bütün vatandaşların, partilerin üstünde aynı milletin, aynı soydan gelmiş evlatları olduklarını hatırlayarak ve kin gütmeden birbirlerine karşı hürmetle ve anlayışla muamele etmeleri, ıstıraplarımızın dinmesi ve milli varlığımızın selameti için zaruri görülmektedir.

Kabineye mensup şahsiyetlerin, Türk Silahlı Kuvvetleri’ne sığınmalarını rica ederiz. Şahsi emniyetleri kanunun teminatı altındadır. Müttefiklerimize, komşularımıza ve bütün dünyaya hitap ediyoruz. Gayemiz, Birleşmiş Milletler Anayasası’na ve insan hakları prensiplerine tamamen riayetlidir. Büyük Atatürk’ün ‘Yurtta sulh, cihanda sulh’ prensibi bayrağımızdır. Bütün ittifaklarımızı ve taahhütlerimize sadığız. NATO ve CENTO’ya inanıyoruz ve bağlıyız. Düşüncemiz ‘Yurtta sulh, cihanda sulh’tur.’”

28 Mahmut Hakkı Akın, “İki Modernleşme Arasında Türkiye’de Siyasal Kültür Değişmesi ve Medya”, *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, C. 2018, S. Özel Sayı (2018), s. 162.

29 Cankaya, *Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi*, s. 56.

Kısa zaman sonra ihtilal evlatlarını yer ve darbe içinde darbe olur: Radyoyu ele geçiren darbe yapar hale gelir. Talat aydemir bu konuda başı çeker ve sonunda o da kelleyi ihtilal giyotinine kaptırır. Yine radyo da okunan karşı bildiri insanı, ihtilalin içinde bile gülümseten cinsten olacaktır. Talat'ın 3-5 askeri yerine heyecanla Talat'ın 3,5 askeri olarak okunur.

Kısaca radyo yayınları, halkın ve devletin yapısı hakkında, o ülkedeki demokrat yaşam ve siyasal hayatın göstergeleri açısından iyi bir turnusol kâğıdıdır. Bu anlamda ülkemizde 1960 darbesiyle kesintiye uğrayan demokratik yaşam ve sonraki süreçte oluşan maddi-manevi değişim süreci yine radyo (bugün TV, İnternet gibi ses, görüntü, canlı yayın) esaslı sistem üzerinden devam etmektedir.

Sonuç

Demokrat Parti'nin on yıllık iktidar döneminde (1950-60) Radyonun demokratik yaşama etkisinin incelendiği bu çalışmada, DP'nin 10 yıllık iktidarı süresince aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

DP radyoyu, devleti ve milleti “halkın tarihi ve kültürel esaslarına göre yeniden yapılandırmak için kullandığı görülmektedir. Radyoda Cuma akşamları Kur'an okunması, ilk defa halk müziğinin radyoda söylenmesi, Anadolu'da halkın yaşamını anlatan filmler ve folklor malzemesi olarak Anadolu'daki günlük hayat büyük bir gerçekçilikle filmlerde kullanılmıştır

Radyo konusu çok partili siyasal hayatın en önemli konularından biri olmuştur ve halk ve devlet hayatında, demokratik yaşamın temel göstergesi olarak görülebilir,

Bu dönemde Radyo'da muhalefete yeterince yer verilmemesi rejim meselesi olarak görülmüştür. DP'nin siyasi mantığına göre, Radyo iktidarda olan partinin halkı bilgilendirme hakkıdır. Bu nedenle muhalefetin propaganda fitnesine izin verilmemelidir,

İktidar partisi olan DP için CHP bazen “Moskova radyosu kadar mide bulandırıcı” olarak görülürken CHP de DP'yi radyoyu tek taraflı kullanmak suretiyle “Partizan” olarak tanımlanmıştır,

27 Mayıs sonrası kurulan Yassıda Yüksek Adalet Divanı'nda iktidar yargılanırken, yargı davalarından biri olan “Radyo Davası”nda da ele alınmış ve bu konuyla ilgili Bakan olan Fatih Rüştü Zorlu yargılanmıştır.

Günümüzde Devlet Radyosunun yerine geçen Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT), TRT, bugün 14 televizyon kanalı, 14 radyo kanalı, trt.net.tr ve 41 dilde hazırlanan www.trtvotworld.com web siteleri, 5 basılı dergisiyle Türkiye ve dünyaya yayın yapmaktadır. (<https://www.trt.net.tr/Kurumsal/tarihce.aspx> 17.10.2019). Radyonun etkisi ulusal ve uluslararası ilişkiler alanında etkili olduğu görülmektedir.

Kaynakça

Ahmad, Feroz, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Sarmal Yayınevi, İstanbul 2010.

Akın, Mahmut Hakkı, “İki Modernleşme Arasında Türkiye'de Siyasal Kültür Değişmesi ve Medya”, *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, C. 2018, S. Özel Sayı (2018), s. 154-64.

Asker, Ayşe, *Askeri Darbeye Doğru: Demokrat Parti'nin Tahkikat Komisyonu Girişimi*, İmge Kitabevi, Ankara 2013.

Cankaya, Özden, *Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: TRT 1927-2000*, Yapı Kredi Yayınları

2003.

Çizmeli, Şevket, *Menderes Demokrasi Yıldızı?*, Arkadaş Yayınları 2007.

Kuruoğlu, Huriye, *Propaganda ve Özgürlük Aracı Olarak Radyo*, Nobel Yayın Dağıtım 2006.

Oskay, Ünsal, *Toplumsal Gelişmede Radyo ve Televizyon: Geri Kalmışlık Açısından Olanaklar ve Sınırlar*, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi 1971.

Resmi Gazete (1950).

Şeyhanlioğlu, Hüseyin, *Türk Siyasal Muhafazakarlığın Kurumsallaşması ve Demokrat Parti*, Kadim Yayınları 2011.

Şeyhanlioğlu, Hüseyin, “12 Temmuz Beyannamesi’nin Siyasal Etkileri ve Önemi Siyasal Hayatımızda Çatışma Çözümüne Bir Başarı Örneği”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 16 (2012), s. 77-100.

TBMM Tutanak Dergisi, 24 Mayıs 1949; 9 Şubat 1950; 11 Ocak 1952; 14 Ocak 1952; 30 Haziran 1954; 16 Şubat 1960.

“TRT’nin Tarihçesi”, (24.12.2019), <https://www.trt.net.tr/Kurumsal/tarihce.aspx>.

“Ulus Gazetesi”, *Ulus Gazetesi*, (04.06.1955).

Ekler

(CHP döneminde halkın durumunu anlatan önemli belgelerden biri)

Büyük millet meclisine

Tarım bakanlığı bütçe müzakerelerinde köylüyü cahald ve hırsızlıkla itham eden millet vekili ahmet bozaya yüksek huzurunuzda teessüflerimi bildirir , milletın dörtte üçünü teşkil eden türk köylüsüne bu kadar saygı sizce hakaret eden bir millet vekilinin türk milletini temsil edemeyeceğini ve bunun aranızda yeri kalıp kalmadığını vakarlı takdirlerinize arz ederim .

Şöyleki : (ataturkün köylü efendisidir) sanasına mukabil ahmet bozayın (cahildir . 5 hektar eker hükumete 1 hektar gösterir) yani hırsızdır diye hitap eden gazete sütunlarındaki bu hezeyanı bütün köylü vatandaşlar gibi benide kalbinden vurulmuş kadar rencide etmiştir . türk milletinin kahraman , çalısın , temiz ve namuslu bulunup çoğunluğunu teşkil eden biz köylülerin bu hakarete maruz kalmasına yüksek meclisınızda bıkane kalamayacağını eminim . türk milletini böyle horvate tahkir ve tezlil eden millet vekilinin aranızdan çıkarılması layıkı cezaya çarpılmasını görmek , milli birliğin hassas olduğunu müşahede etmek ve türk köylüsünün iade edilmiş en kudsi haysiyet davasının kudretle neticelendiğini görmek demek olduğundan bu ricamın isafına temenni eylerim . senede millet ve vatana bir evlat yetiştiren bir köylü aysenin yine senenin 12 ayında ayaklarına bir çift çarık ayırmak hasretini taşıdığını ahmet bozay biliyor mu ? yün egiren , bez tokuyan , inek sağan , yağ ve peynir yapan , tarlada kocasına yardım eden , çocuklarını besleyen evini idare eden , üzüm toplayan incir kurudan , orak biçen , arka taşıyan fatimenin yetiştirdiği , istihsal ettiği nimetlerden tegaddi etmekten mahrum bulunduğunu sayın bozay endişe edünöpte bir gün bilüp öğrenmek istedimi ? tarla süren , koyun güden , sığır yetiştiren icap ve iktiza ettiği her anda hem malını hem canını vatanından , milletinden , devletinden , hükümetinden esirgemeyen son demle kanını millet ve vatana için iftiharla feda eden her köylü mehmet ve ahmedi ahmet bozay hak kile tanıyabiliyor mu ? ahmet bozay , türk milleti arasında her bir köylünün milli , siyasi , ve iktisadi nasıl aşılmez birer kale olduğunu bilmek kabiliyetini haizmi ? türk köylüsü , osmanlı imparatorluğundan şimdiye kadar , vere vere yalın ayak baş açık yalın sırtında yarıtk bir gömlekle kalmıştır : köylü her isteneni vermiştir . vergi yolile . teberrü yolile . salma yolile . imece yolile . cebren alınan kızılây ve tayyare bağışları yolile . kendi okulunu yaparken şehirdeki mektepleri yaptırmaya hususa idareler yolile . rasvet yolile . harac yolile . tahsilcäre kuzu yedirmek yağ ve peynir göndermek memnun etmek yolile , jandarmayı yedirmek içirmek , sobasına tahammül etmek katlanmak yolile . vatan tahlikeye düştüğü zaman cephelere koymak lanelere istarak etmek yolile her zaman her sevinen köylü vatandaşlar büyük bir sehavetle vermiş ve feda etmiştir . ahmet bozayın dediği vaka ve varidse yani köylü 5 ekör hükumete 1 gösterir . iddiaları doğru ise buna sebep nelerin ve kimlerin olduğunu acaba hec düşünme bildile mi ? köylünün sırtındaki yamalı yarıtk gömleğinin yarısı yukarda söylediği ve sayamadığım vesilelerle elinden alındığından başka geri kalan diğer yarısında elinden almak için galiba ahmet bozay dükkân vitrimleri arkasında kurulan pusularını gizlenen hille ve ihtikarı bilmemezlikten geliyor veyahut müdrük değil mi ? bütün bu istirap , ölüm , kader ve masakat vakiaları arasında türk milletinin iktisadiyatını deha uzun bir zaman ayakta durdurabilecek olan köylü bir vatandaş sıfatıyla ahmet bozaydan şunu sormak isterim : sene 12 ay geceli gündüzlü çalısın köylü 5 hektar yerine hükumete 1 hektar gösterdiği halde yalın ayak baş açıktır . acdır . sefidir . perişandır . ayşe bir çift çarık gezmeye hasretlidir . ayşe yün egirken öteki boyanıyor . ayşe orak biçerken diğeri baloya gidiyor . 60 liraya bir çift çorap . 20 bin liraya bir manto . soruyorum 1 vatana bir evlat yetiştirmek dahi istina gösterenlerin bu hareketleri dahamı düristir ?

